

Fredens Tilhængere

Af Jesper Jørgensen

Ud af Ib Nørlund, DKP's mangeårige cheffideologs arkiv er to mindre arkiver på fredsorganisationerne Fredens Tilhængere og Dansk Fredskonference dukket op. Arkiverne giver en god mulighed for at få belyst kommunisternes tidlige arbejde på at få skabt tværpolitiske organisationer i Danmark efter 2. Verdenskrig og rummer kilder, der illustrerer enkeltpersoners store engagement for fred og deres bekymringer for en forestående atomar verdenskrig.

Af deres modstandere, der parlamentarisk set omfattede det meste af det danske samfund inklusiv de landsdækkende aviser, blev Fredens Tilhængere og Dansk Fredskonference betegnet som kommunistiske frontorganisationer. Oftest blev der hentydet til landskadelig 5. kolonne-virksomhed af værste slags. DKP spillede da også en afgørende rolle i begge organisationer, og de kan derfor opfattes som redskaber i DKP's folkefrontspolitik i efterkrigstiden. For partiet var modstandskampen under besættelsen en vedvarende reference.

Baggrunden for arkiverne

Materialet fra Fredens Tilhængere og Dansk Fredskonference er oprindeligt blevet indleveret som en del af Ib Nørlunds private arkiv. På opfordring fra Nørlund selv kort før hans død blev det afhentet sammen med resten af materialet fra Danmarks Kommunistiske Partis kontor i Dr. Tværgade, København i 1989/90. Hvordan materialet fra Fredens Tilhængere er kommet i Nørlunds besiddelse står imidlertid uklart. Nørlund havde ingen officiel organisatorisk forbindelse til organisationerne. DKP var bevidst om, at kendte kommunister med stærk tilknytning til partitoppen ville skabe alt for megen negativ opmærksomhed. Hvor meget Ib Nørlund uformelt har haft med arbejdet og politikken i fredsorganisationerne at gøre, er uvist, men på det partipolitiske plan spillede han i efterkrigstiden og frem til sin død i 1989 en central rolle.

I arkiverne ligger der imidlertid en mindre del private papirer, der måske kan løfte lidt af sløret for materialets vej til Ib Nørlund. Papirerne har tilhørt henholdsvis kommunist og arkitekt A. Wagner-Petersen,

der var formand for Fredens Tilhængeres lokalkomite for Ydre Østerbro og Jørgen Jensen, der bl.a. var formand for Dansk Fredskonference fra 1962 (senere blev han også formand for DKP, 1977-87). Disse to har forestået arkiveringen af materialet, og i kraft af at materialet fra de to organisationer til en vis grad var sammenblandet, kunne det tyde på, at det er blevet afleveret samlet til Ib Nørlund af Jørgen Jensen, der repræsenterede den senest eksisterende organisation.

Fredens Tilhængeres arkiv

I princippet er der tale om et arkiv for lokalkomiteen for Ydre Østerbro, men det dækker med visse mangler hele organisationens historie frem til 1954. Mere præcist dækker materialet over perioden fra det første landsmøde i juni 1950 til kravet om en folkeafstemning om "Tysklandsspørgsmålet" i december 1954. Der findes materiale fra landsmøderne og fra fredskongressen i november 1950, der omfatter dagsordner og resolutioner, mens mødereferaterne desværre mangler. Til gengæld giver samlingen af korrespondancer ud og ind af lokalafdelingen et godt indblik i aktivitetsniveauet og i de organisatoriske vanskeligheder, som en forholdsvis lille og kommunistisk baseret organisation kunne støde på. Konkrete politiske problemstillinger og holdninger kan udledes af en række forskellige manuskripter, og endelig foreligger der et forholdsvis omfattende materiale fra Verdensfredsrådets møder i 1952, 1953 og 1954. Specielt fra

de sidste to i henholdsvis Budapest og Berlin, hvorfra der findes manuskripter fra mange af talerne.

Fredens Tilhængeres internationale baggrund

Fredens Tilhængere i Danmark blev officielt stiftet i 1950, men havde på det tidspunkt været undervejs i over et år. Baggrunden var først og fremmest international. Det danske tiltag var afledt af dannelsen af verdensbevægelsen *Les Partisans de la Paix* på en fredskongres i Paris i april 1949, der blandt deltagene havde flere internationalt kendte og kommunistisk sympatiserende personligheder som f.eks. Pablo Picasso, Charles Chaplin, Poul Robeson og Martin Andersen Nexø. Initiativtagerne til verdenskongressen, de to antifascistiske og i udgangspunktet tværpolitiske organisationer *Kvindernes Demokratiske Verdensforbund* (KDV) og *Den Internationale Komite for Forbindelser mellem intellektuelle*, havde også et kommunistisk udgangspunkt.

Afholdelsen af kongressen var en reaktion på faren og frygten for en 3. verdenskrig. Uforsonligheden og våbenkapløbet mellem USA og Sovjetunionen og deres allierede havde forholdsvis hurtigt efter 2. verdenskrig skabt grobund for en tvivl om sikkerheden for fortsat fred i verden. Ansvar for den spændte verdenssituation blev imidlertid først og fremmest placeret hos de vestlige magthavere, hvilket ikke reducerede den

Mogens Fog på talerstolen ved Fredens Tilhængeres internationale fredskongres i Odd Fellow Palæet, København i november 1950. (ABA)

generelle mistro over for de kommunistiske tiltag.

Efter kongressen blev der over hele verden oprettet nationale komiteer. I Danmark dannede de danske deltagere i Paris, kommunisterne Edvard Heiberg, Martin Andersen Nexø og Agnete Olsen (formand for KDV i Danmark) i efteråret 1949 en komite med Heiberg som formand. Dette medvirkede til oprettelsen af lokale netværk over hele landet.

Fredens Tilhængere i Danmark

Til organisationens stiftende landsmøde den 11. juni 1950 i København deltog således 56 lokalkomiteer og 29 organisationer. På mødet nedsattes bl.a. en landskomite (senere kaldt landsledelse) med Mogens Fog som formand. Med i komiteen sad bl.a. Jørgen Jørgensen, Hans Kirk, Morten Lange og Martin Andersen Nexø, der som mange af de andre ledende inden for organisationen var kommunister eller sympatisører. En af Mogens Fogs roller har uden tvivl været -med sin goodwill fra besættelsestiden - at legitimere Fredens Tilhængere og få den til at fremstå som en demokratisk og dansk fredsorganisation.

Den resolution, der blev vedtaget på landsmødet, og som fastslog organisationens formål, underbyggede dette ønske: "Fredens Tilhængere vil søge at vække det danske folk til modstand mod krigsforberedelser, oprustning, militærpagter og krigspropaganda", og den ville arbejde for: "1) almindelig internationalt kontrolleret nedrustning og fredelige afgørelser af internatio-

nale stridigheder inden for FN, 2) forbud mod atombomben og international kontrol med forbudets overholdelse og 3) bekæmpelse af al form for krigsophidsende virksomhed".

Selvom organisationen kæmpede for en tilnærmelse mellem de to stridende parter i den kolde krig og derfor officielt ikke tog part i konflikten, var der en klar tendens til at være mest kritisk overfor NATO og USA.

Stockholm-appellen

Konkret var "våbnet" i fredskampen i 1950 en underskriftsindsamling - "Stockholm-appellen", der koncentrerede sig om forbudet mod atomvåben. Appellen var blevet vedtaget på et møde for Verdensfredskomiteen (senere Verdensfredsrådet) i Stockholm i marts samme år. Otte måneder senere hævdedes den at have fået tilslutning fra omkring 500 millioner mennesker. Den største opbakning kom fra Kina, Sovjetunionen og "folkedemokratiene" i Østeuropa med næsten 4/5 af underskrifterne. I Danmark skrev ca. 135.000 mennesker under på appellen, hvilket ikke var særlig mange set i lyset af DKP's stemmetilslutning ved tidligere valg. Afgørende var den skarpe reaktion på udspillet i den offentlige opinion.

Stockholm-appellen blev i dagspressen beskyldt for at være et kommunistisk anslag mod den vestlige verdens frihedsværdier. Oprustningen blev betragtet som en nødvendighed for at modstå Østblokken. De skarpeste udtryk kom fra *Berlingske Tidende*, hvor Fre-

dens Tilhængere f.eks. blev betegnet som tilhørende en kategori af "... personer og organer så usle, at man ikke kan være bekendt og ikke har nødig at besvare kritik og angreb fra deres side." Fredens Tilhængere havde generelt problemer med at få deres budskaber frem i andre blade end i det kommunistiske dagblad *Land og Folk*.

"Tysklandsspørgsmålet"

Bedre gik det i spørgsmålet omkring Tysklands genoprustning, der vandt større genklang i befolkningen end den mere abstrakte trussel om en ny atomar verdenskrig. I forholdet til Tyskland var minderne fra besættelsen stadig klare i erindringen.

Fra slutningen af 1950 slog Fredens Tilhængere til lyd for, at en genoprustning af Tyskland ville føre til en gentagelse af historien. Tysk genoprustning ville være en direkte trussel mod Danmarks sikkerhed. Tyskernes sindelag var ganske enkelt ikke til at stole på. Fra starten af 1951 så Fredens Tilhængere det derfor som deres hovedopgave at modarbejde denne genoprustning. Opfordringen til lokalkomiteerne fra organisationens arbejdsudvalg var kort og godt: "Læg alt andet til side, og se at få rejst befolkningen på højkant." Der opfordredes i særlig grad til at få mobiliseret tidligere modstandsfolk og "gestapofanger".

I overensstemmelse med dette krævede Fredens Tilhængere i slutningen af 1954, med opbakning fra visse radikale kredse, en folkeafstemning om Danmarks tiltræden af NATO-aftalerne om Tysklands genoprustning og optagelse i NATO. Reaktionerne fra dagbladene var som tidligere skarpe og fordømmende spe-

Kommunisten og maleren Victor Brockdorff forevige heroisk fredsinitiativerne omkring Stockholm-appellen med billedet Fred. Malet i Paris i 1950. (Victor Brockdorff, Arbejdersmuseet, 2001)

Fredens Tilhængere til dyrskue i Bellahøj, København i 1951 med Freds kravet. Det kommunistisk inspirerede initiativ fik dog ikke den store opbakning i Danmark, selvom underskriftsindsamlingen støttede en appel til verdens fem stormagter om at sikre international fred. (ABA)

cielt over for de radikale, der ifølge *Politiken* var blevet ledt bag lyset af kommunisterne. Med tanke på senere EF/EU-folkeafstemninger må man også nok sige, at nationalt begrundede folkeafstemninger kan være svære at håndtere.

Det bredere samarbejde

I 1952/53 opstod der en vis afmatning inden for organisationen. Indstillingen til Fredens Tilhængere i den danske offentlighed havde ikke ændret sig til det bedre.

Stadig blev de "blot" stemplet som "røde lejesvende", der ikke havde en berettigelse i den danske debat.

Alligevel forsøgte Fredens Tilhængere sidst i 1952 at åbne for en bredere dialog. Et mere tværpolitisk blad, *Tænk i Tide*, der skulle omfatte større dele af fredsbevægelsen, afløste derfor det hidtidige *Kæmp for Freden*. I det nye blads redaktion sad både kommunister & kulturradikale (som f.eks. Herbert Pundik). Samarbejdet blev dog sat på en hård prøve fra starten, da udgivelsen af bladet faldt sammen med Stalins paranoide kamp mod den "zionistisk-imperialistiske sammensværgelse". Konkret kom to kommunistiske

skueprocesser til debat - Slanskyprocessen i Prag og det såkaldte lægekomplot i Moskva. De Moskvatro kommunister og de tvivlende og kritiske kulturradikale opfattede ikke overraskende begivenhederne forskelligt. Stærkest var reaktionen imidlertid fra det kommunistisk-jødiske par, Peter P. Rohde og Ina Haxen (senere Rohde), der angreb DKP og specielt Mogens Fog for ikke at tage klar afstand fra den kommunistiske antisemitisme.

Kommunisterne havde svært ved at blive stuerene. Med dannelsen af Dansk Fredskonference i 1954 fik det bredere samarbejde inden for fredsbevægelsen dog en mere konkret karakter, men det blev på bekostning af Fredens Tilhængere. Dødsstødet blev Sovjetunionens intervention i Ungarn i 1956, der resulterede i både splittelse inden for DKP og opløsning af Fredens Tilhængere i 1959.

En af Fredens Tilhængeres umiddelbare succeser var, at venstrepolitiker Elin Appel indtrådte i Verdensfredsrådet i februar 1951 som én af tre danske repræsentanter. Derudover må man nok vurdere organisationens arbejde som forberedende for senere tværpo-

litisk, folkeligt arbejde i Danmark. Både Stockholm-appellen og "Tysklandsspørgsmålet" var med til at fremkalde dilemmaer for dem, der gerne ville kæmpe for samme sag, men som ikke brød sig om, hvad kommunisterne ellers stod for.

Litteratur:

Niels Barfoed: / *unåde*. Peter P. Rohde og opgøret med kommunismen. Kbh. 2001.

Mogens Fog: *Efterskrift, 1946 - og resten*. Kbh. 1977. Søren Hein Rasmussen: *Sære Alliancer*. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark. Viborg 1997. Hans Uwe Petersen: DKP's arkiv i ABA. *ABA's årsskrift 1989-90*, s. 8-13.

Mikal Rode: Mogens Fog og Fredens Tilhængere, s. 156-164 i Bredsdorff, Elias (red.): *En bog om Mogens Fog*. Haslev 1991. Stig Thomsen: Fredens Tilhængere, *Salmonsens Lexikon-Tidskrift*, 1951-1952. 1953, sp. 415-420.

Arkiver:

Dansk Fredskonferences arkiv, ABA

Fredens Tilhængeres arkiv, ABA